

Van de redactie

Dit is de 35e uitgave van de Historische Vereniging Bergambacht.

Achtereenvolgens komen in dit nummer aan de orde:

1. Mededelingen bestuur & redactie
2. Een terugblik op de voorgaande lezingen
3. Boeren, burgers, buitenlui en hun huisartsen (Roel Botter)
4. Herinneringen (afl.3) De Kerksingel (Roel Botter)
5. Aantekeningen van het gewone dagelijks leven. (deel 8) door A. den Ouden
6. Een laatste bewoonster over Het Slot 's Heeraartsberg (Roel Botter)

Mededelingen bestuur en redactie

Het bestuur van de Historische Vereniging Bergambacht heeft met leedwezen kennis genomen van het overlijden van haar oudste lid, Gerrit den Hoed. Gerrit was een trouw bezoeker van onze bijeenkomsten. Op onnavolgbare vaak humoristische wijze kon hij de spreker soms van aanvullende informatie voorzien, vooral wanneer het onderwerp het dorp of de regio betrof. Hij was voor velen een bron van informatie. Een markant en bijzonder mens ontviel ons.

Onze vereniging verwelkomde 7 nieuwe leden na de drukbezochte avond op 11 sept. jl. van de powerpointpresentatie met foto's van Bergambacht, Berkenwoude en Ammerstol.

Op 6 november a.s. komt Gerard Koppers een lezing houden getiteld: De strijd tegen het vuur door de eeuwen heen. Daarbij zal hij ook stilstaan bij de grote brand die Bergambacht trof op 3

oktober 1921. De lezing wordt gehouden in De Schakel en begint om 20.00h. Zaal open vanaf 19.30h Toegang gratis.

De redactie is altijd op zoek naar goede verhalen over de historie van onze dorpen. Heeft u (foto)materiaal of bent u in het bezit van bvb. krantenknipsels waar een verhaal achter schuilt, dan zouden wij het op prijs stellen als u dat met ons wilt delen. Wij gaan heel prudent met uw eigendommen om. Ze worden gescand en u krijgt alles z.s.m. weer terug. E-mail van de redactie: redactiehvb@outlook.com

Een terugblik op de voorgaande lezingen.

Om onze nieuwe leden een indruk te geven van de lezingen zoals die dit seizoen tot nu toe zijn gehouden, een korte terugblik.

Lezing Sander Wassink

Op 28 februari hield historicus Sander Wassink in de grote zaal van De Schakel een lezing over de dorpen Ammerstol, Berkenwoude en Bergambacht in de 18^e eeuw.

Op de voor hem kenmerkende bevlogene manier vertelde hij hoe de schrijver Lieve van Ollefen zijn ervaringen heeft opgetekend. Lieve van Ollefen heeft vooral beschrijvingen gemaakt over zijn reizen door de provincies Zuid- en Noord-Holland. Toch was het even slikken toen Wassink duidelijk maakte dat de wetenswaardigheden van Van Ollefen over Bergambacht, Ammerstol en Berkenwoude waren opgetekend in de periode dat hij in het gevang in Amsterdam zat. Het deed me denken aan het recente verhaal van een minister die deed voorkomen alsof hij in

de datsja van Poetin diens uitspraken had opgetekend, maar daar nooit was geweest. Maar naarmate zijn lezing vorderde, ebde dat gevoel van een zekere oplichterij van Van Ollefen weg. Hij werkte in de tijd dat hij gedetineerd was met correspondenten die hem blijkbaar van heel precieze informatie voorzagen, op grond waarvan hij zijn beschrijvingen kon maken. Er ontstond na afloop van de lezing een zeer geanimeerd vraag-en-antwoordspel tussen Wassink en zijn toehoorders waaruit bleek hoezeer men genoten had van deze lezing.

Het Zingende Paard

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 30 maart, maakten de dames van Het Zingende Paard hun opwachting.

Janny Bogaart en Stella Speksnijder, beiden geboren en getogen in de Krimpenerwaard vertellen verhalen. Soms een verhaal van een bekende schrijver zoals 'Scheepje in de mist' van Herman de Man, maar ook volksverhalen uit de streek. Op deze avond brachten ze verhalen in het dialect dat in de Krimpenerwaard gesproken wordt. En zoals we weten zijn er ook hier weer van plaats tot plaats significante verschillen. Er was vaak herkenning wanneer gezegdes opdoken die we al lang niet meer gebruiken, maar ook waren er woorden en uitdrukkingen die geen enkele toehoorder kende en blijkbaar een zeer plaatselijke bakermat hebben. Het bekendste voorbeeld voor wat het Bergambachtse dialect betreft is wel de uitdrukking 'de biggels kluiteren, dat 'het grind harken' betekent en verder nergens in de Krimpenerwaard wordt gebezigd, voor zover bekend.

Lezing watersnoodramp

Op 24 april 2018 gaf Cees Loeve voor een bomvolle zaal in De Schakel een lezing over de watersnoodramp op 1 februari 1953. Hoewel de ramp in Zeeland oneindig veel dramatischer was dan in de rest van met name Zuid-West Nederland, kreeg de Krimpenerwaard ook een behoorlijke staart mee. Met name in het noordwestelijk deel vanaf Krimpen aan de Lek tot verderop langs de Nieuwe Maas bij de Stormpolder en langs de IJssel richting Ouderkerk en Gouderak vielen slachtoffers. In een boeiend betoog, vergezeld van veel fotomateriaal, werd de sfeer van destijds weer bijna voelbaar. Daarbij werd nog eens helder dat het niet vanzelfsprekend is dat we er van uit kunnen gaan dat we altijd droge voeten houden. Zo betaal je toch je waterschapslasten met een beetje minder wrevel.

Powerpointpresentatie over de dorpen Bergambacht, Ammerstol en Berkenwoude

De fotoavond op 11 sept. in De Schakel, gepresenteerd door Roel Botter was een doorslaand succes. De aandacht hiervoor op social media en in het A.D zal hieraan niet vreemd zijn geweest. Er was een voortdurende wisselwerking tussen presentator en het publiek dat voor veel aanvullende informatie zorgde bij de beelden. O.a.het ontstaan van de timmerindustrie werd wat duidelijker, maar het blijkt een dermate interessant onderwerp dat de redactie voornemens is dit verder uit te diepen in dit blad.

Boeren, burgers, buitenlui en hun huisartsen. (door Roel Botter)

Links de kroeg, rechts de dokterswoning. Zo was het meer dan een eeuw aan het eind van de Hoofdstraat. Het deel dat in de loop der tijd verschillende namen had. Breedeweg, Noordeinde, Ing van 't durp en nu dus Hoofdstraat. 't Ing van't durp was de naam die in de volksmond werd gebruikt en nooit een officiële status had, maar opmerkelijk genoeg de enige die men nog kent en nog wel eens wordt gebruikt door ouderen. Kees Kok was de laatste uitbater van café De Bijenkorf, zoals de kroeg ooit heette. Die naam werd overigens nooit gebruikt. Je ging naar Kees Kok of 'Han van Kokkies' om een biertje te drinken of een biljartje te leggen. Waar 'Han van Kokkies' vandaan kwam weet ik niet. Misschien was Han de eerdere eigenaar en de vader van Kees. Eind jaren '90 was het voorbij. Kees woonde daarna nog een aantal jaren met zijn vrouw in het voormalig café, maar nu is het onherkenbaar en verbouwd tot woonhuis. Ooit hing er een bord met een gedicht boven de ingang. Het begon met de regels: 'kom in mijn korfje, 't is hier zo zoet.' Een reclamebord voor jonge jenever van Harteveld is nu de laatste tastbare herinnering aan het alcoholisch verleden van het gebouwtje. Mijn eerste en enige bezoek aan het café was ergens diep in de jaren '50. Ik mocht op een doordeweekse dag naar een voetbalwedstrijd kijken tussen Nederland en Duitsland. De verwachtingen waren hooggespannen omdat Nederland een paar weken eerder met 9-1 van België had gewonnen. We zouden die Duitsers wel even een lesje leren. De emoties lagen nog dicht onder de oppervlakte zo kort na de oorlog. In een halfduistere rokerige kroeg keken we naar een zwart-wit tv. Teleurgesteld dropen we anderhalf uur later zwijgend af. Nederland verloor met 7-0.

Tegenover het café stond de dokterswoning, nu nog trouwens. Een statig huis in 1896 in opdracht van C.A. van der Loo gebouwd door aannemer C. de Jong voor zo'n 8000 gulden, een kleine 3600 euro dus. Een bedrag waar we ons tegenwoordig weinig meer bij voor kunnen stellen voor zo'n pand. Omdat het nu te koop staat en hiermee een definitief einde aan de status van dokterswoning lijkt te komen, blikken we kort terug naar de geschiedenis van het huisartsenwezen in ons dorp. De laatste huisarts, dokter De Kool die hier praktiseerde, is er in 2015 mee gestopt en heeft zijn praktijk overgedaan aan dokter Bax. We hebben nu in de Meidoornstraat een 'medisch centrum' zoals dat tegenwoordig heet, dat trouwens weer terugkeert naar de Hoofdstraat, maar nu op de plek van het voormalige Rabobankgebouw .

De dokterswoning aan Hoofdstraat 139

Van der Loo kwam als jonge pas afgestudeerde arts vanuit zijn woonplaats Kralingen naar Bergambacht. Tot verbazing van de dorpingen kocht hij een stuk grond aan het einde van wat toen

nog de Breedeweg heette en liet daar het doktershuis bouwen. Het was daar nog een kale vlakte! Kort daarna trouwde hij met de mejuffrouw H.J. Hoogerbrugge. Er was overigens een nijpend gebrek aan huisartsen op het platteland en gemeenten deden er van alles aan om kandidaten te lokken. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat de gemeente Bergambacht met de geldbuidel heeft gezwaaid om zo de koop van het land en de bouw van het woonhuis mogelijk te maken. Van der Loo heeft zijn praktijk niet lang uitgeoefend. 3 jaar later, in 1899, verkocht hij de boel aan dokter N.W. Bouman en hervatte hij zijn studie om zich als specialist elders te vestigen. Bouman was een bijzondere man. Hij was al kort na zijn artsenexamen gepromoveerd tot doctor in de geneeskunde. Niettemin praktiseerde hij van 1899 tot 1931 als huisarts in Bergambacht. Hij bleek echter meer talenten te hebben. Hij verwierf ook een aantal onroerende goederen waarvan de boerderij in Benedenberg 57 nog altijd getuigt met de naam op de gevel: Bouman's Hoeve. Of hij die onroerende goederen betaalde met inkomsten uit zijn praktijk valt te betwijfelen, want daar beklagde hij zich regelmatig over. "Die boeren valt weinig aan te verdienen," zei hij, "ze zijn veel te gezond, ze zuipen karnemelk en vreten uien." Dokter Bouman had een dochter die meehielp in de apotheek en dus het klappen van de zweep in een huisartsenpraktijk kende. Voor de jonge arts Huisman de ideale echtgenote en zo geschiedde. Hij trouwde met haar en nam in 1931 de praktijk van zijn schoonvader over. Maar de vreugde was van korte duur. Huisman werd ziek en stierf in 1933.

Bouman's Hoeve aan de Benedenberg

De al eerder genoemde dokter Van der Loo was niet de eerste huisarts in het dorp. Al in 1863 was er sprake van een 'heelmeeester' en 'vroedmeeester' in de persoon van P.L. Fauël. De vraag is of hij een echte arts genoemd mocht worden. Er was toen nog geen sprake van een beschermde status van het beroep en ook niet van exameneisen. Hij was door de gemeente aangesteld op een jaarwedde van F200,- waarvoor hij een aantal nader omschreven diensten diende uit te voeren. Of hij daarnaast nog verdere inkomsten had is niet duidelijk, maar dat zal ongetwijfeld het geval zijn geweest omdat deze vergoeding gold voor te verlenen diensten aan de armen. In 1896 werd Fauël opgevolgd door zijn zoon E.A. Fauël die de inmiddels vereiste papieren wel bezat en zich arts mocht noemen. Deze dokter Fauël woonde niet in het kapitale pand dat in 1902 door Dirk Oskam was gebouwd. Waar hij wel woonde is mij niet bekend. Zijn opvolger, dokter Zielstra woonde er later wel. In 1922 werd het pand verbouwd tot dokterswoning en apotheek. Zielstra volgde Fauël op in 1916. Hij zou er tot 1932 zijn praktijk voeren.

De in 1999 gesloopte dokterswoning

Hij liet ook een huis voor zijn vader bouwen tegenover zijn woning. Het pand waarin nu Pieters Restaurant is gevestigd.

Terug naar Hoofdstraat 139 waar de weduwe van dokter Huisman noodgedwongen vertrok en de arts Soeteman zijn intrede deed. Soeteman hield praktijk van 1933 tot 1946. Daarna verscheen J.N.B van der Grient op het toneel. En bij het noemen van deze naam zullen velen zich een beeld kunnen vormen. Van der Grient was huisarts in Bergambacht tot 1977. Hem omschrijven is niet eenvoudig. Hij was een wat stille man, waar je moeilijk hoogte van kreeg. Een zekere aristocratie was hem niet vreemd. Ik had weleens de indruk dat hij zich al die jaren afvroeg hoe hij in vredesnaam in dit dorp van boeren en arbeiders terecht was gekomen. In een grote Amerikaanse slee deinde hij over de polderwegen naar zijn patiënten. Later werd de Amerikaan vervangen door een Opel Kapitän. Iets kleiner, maar niettemin nog steeds een formaat auto waarbij hij schriel afstak. In de

dokterspraktijk diende een dubbele deur tussen de spreekkamer en de wachtkamer als geluidsbufter, maar dit bood doorgaans weinig soelaas. Gesprekken tussen de arts en patiënt waren vaak woordelijk te volgen. Van der Grient bleek over een fabelachtig geheugen te beschikken. Patiëntengegevens legde hij nergens vast, zo wil het verhaal. Hij wist van iedereen alles uit zijn hoofd en kon zelfs verbanden leggen tussen aandoeningen die met erfelijkheid binnen families te maken konden hebben. Op 26 maart 1977 nam het echtpaar Van der Grient in De Schakel officieel afscheid van hun patiënten. Het stond rijen dik tot buiten toe. Patiëntencomité's in Bergambacht en Ammerstol brachten als afscheidscadeau een bedrag van F7100,- bij elkaar, waarmee een lang gekoesterde wens van het echtpaar in vervulling kon gaan: Een reis naar Indonesië. Hierna werd dokter De Kool, zoals het zich laat aanzien, de laatste praktiserende huisarts in het pand aan het 'Ing van't durp.'

In de andere praktijk aan de Hoofdstraat deed in 1943 dokter Frese zijn intrede. Omdat wij 'klant' van Van der Grient waren, weet ik over Frese weinig persoonlijks te melden. Hij was in tegenstelling tot Van der Grient wel een stuk extravert heb ik begrepen. Je hoorde wel eens verhalen van patiënten die zich erover verbaasden dat hij bij een visite rustig even de krant ging zitten lezen of een greep uit de bonbonschaal deed, maar in hoeverre dit tot de folklore van de dorpsverhalen behoort blijft een vraag. Dokter Frese reed vaak op een scooter naar zijn patiënten. Nadat dokter Van Ewijk zijn praktijk in 1970 overnam, vestigde hij zich aan de Tussenlanen en reed nog een aantal jaren als vrijwilliger chauffeursdiensten op de buurtbus. Hij overleed in 1992. Dokter van Ewijk versterkte zijn team in 1976 met 2 andere artsen en een jaar later verhuisde de praktijk naar de Meidoornstraat. Nu zwaait daar dokter Bax de scepter in de

samengevoegde voormalige praktijken van De Kool en Van Ewijk onder de naam De Schalm. Uiteindelijk keert het medisch centrum binnen afzienbare tijd weer terug naar de straat waar het ooit begon: De Hoofdstraat. Bijna recht tegenover de plek van de voormalige dokterswoning.

Bron: Eigen archief. Archief Hist. Ver. Bergambacht. Historische Encyclopedie Krimpenerwaard

Herinneringen 3 (door Roel Botter)

De Kerksingel

In augustus 1953 ruilden we met mijn grootouders van woning. Zij gingen naar de Dijklaan en wij verhuisden naar de Kerksingel. Het was slechts een steenworp, maar voor mij was het een andere wereld. De stilte maakte plaats voor geluiden die overal vandaan leken te komen. Vanuit de kolenloods klonk het lawaai van de rammelende kolenbreker die grote brokken antraciet vermaalde tot viertjes en vijfjes. Stofwolken dreven traag naar buiten en verwaaiden in de wind. Bijna iedere dag stonden er paarden in de straat om te worden beslagen, vastgebonden aan ijzeren pinnen op de kerkmuur. Ze zorgden voor hopen mest en plassen urine die de zonnestralen in een baaierd van kleuren weerspiegelden. Naast ons huis, of beter gezegd; tegen ons huis aan, was de smederij van Van Eijk. Binnen tegen de achterwand laaide in het halfduister het smidsvuur waar de smid de hoefijzers passend smeedde. Het gedreun van zijn hamer op het aambeeld klonk door tot in onze woonkamer. Het beslaan ging niet altijd zonder

slag of stoot. Er waren tamme paarden die zich het gedoe rustig lieten welgevallen. Wanneer de smid er met zijn hand tegen tikte en “foess” zei, tilde het dier zijn been op, waarna hij het tussen zijn knieën klemde en de hoef met een hamer en kapmes kon worden gekapt. Daarna werd het roodgloeiende hoefijzer sissend en walmend tegen het hoornweefsel gedrukt. Beiden pasten nu naadloos op elkaar. Dan werd het ijzer afgekoeld en met hoefnagels vastgezet. Maar het ging ook wel eens fout. Dan schopte zo’n paard de smid letterlijk van zich af. Ik stond vaak te kijken naar het smeden. Zag hoe onder het geweld van een op het oog doelloos neerbeukende smeedhamer, een vormloos gloeiend stuk ijzer langzaam veranderde, een model kreeg en uiteindelijk een krul voor een hekwerk werd. Aan het water waarin het roodgloeiende ijzer werd gekoeld, werd ooit een geneeskrachtige werking toegeschreven. Men noemde het kruikjeswater. Het zou helpen bij zweren, steenpuisten en eczeem. In het artikel van A. den Ouden achter in dit boekje wordt dit nog eens nader beschreven.

Het vanouds bekende
KRUIKENWATER
van
P. C. Jongebreur te Ouderkerk a. d. IJssel
geneesmiddel tegen been-t.b.c.,
klier- en huidziekten —
wordt met steeds toenemend succes gebruikt

De heer W. H. v. d. PLOEG, Elegantiërsgracht 26 te Amsterdam schrijft ons:
Op 27 Maart 1925:
Ik ben 14 jaar ziek, door uitwerking van klieren op beenen en armen, waarvan ik de eerste acht jaar moest blijven liggen. Nadien heb ik het Kruikwater van P. C. Jongebreur te O. a. d. IJssel gebruikt en ben nu zoover opgesteekt dat ik met een stok loopen kan.

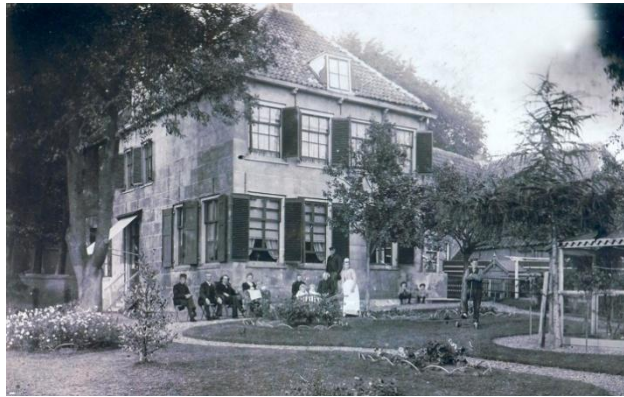
Op 10 Augustus 1927:
Zonder mij al te veel in te spannen, kan ik nu reeds een paar uur loopen, wat ik vergeleken toen ik nu ongeveer 2 jaar geleden uw Kruikwater begon te gebruiken, nog geen kwartier kon, een reuzen-voortgang is.

Op 2 November 1928:
Tot mijn groote genoegen bericht ik u, dat mijn gezondheid in de 3 jaar dat ik uw Kruikwater gebruikte, in zooverre hersteld is, dat ik momenteel zonder kruiken of stokken door Amsterdam wandel en ik mij als geheel genezen mag beschouwen. Ik acht dan ook thans den tijd gekomen u vrijheid te geven dit op elke wijze te publiceren.

Hoogachtend,
w.g. W. H. v. d. PLOEG.
Volledige brieuwisseling is in ons bezit.
Wederkopers gevraagd voor elke plaats (96)

Achter het huis, aan de overkant van de Parallelweg jankten cirkelzagen en klonk geklop van hamers vanuit de timmerfabriek van Klaas Kleijn. En dan het gegalm van de beierende torenklok, elke dag om twaalf uur 's middags, bij een begrafenis en op de vroege zondagmorgen. Maar alles wende. We sliepen na zekere tijd gewoon door het lawaai heen. De klok werd nog met de hand geluid. Op vaste tijden liep Adriaan van der Wouden met zijn stereotiepe gang vanuit zijn huisje in de Meent naar de toren om met een lang touw de luidklok op gang te brengen. Aan die merkwaardige tred ontleende hij zijn bijnaam: Dubbelknak . Door zijn jarenlange werk als klokkenluider knikte hij bij elke stap met zijn hoofd en door zijn knieën. Wanneer de klok eenmaal luidde was het voldoende om hem met korte rukjes aan het touw aan de gang te houden. Die beweging leek in zijn lichaam verankerd.. Aan de andere zijde van het erf stond een enorm vierkant huis 'de oude pastorie,' waarin drie gezinnen woonden: Han Graafland, 'lange' Willem van Buren en 'ome' Toon Botter. Het huis heette zo omdat het vanaf einde 18^e eeuw tot ergens in het begin van de 20^e eeuw ook die functie had. Pas in 1914 werd op de plaats van de voormalige burgemeesterswoning een nieuwe pastorie aan de Hoofdstraat gebouwd die inmiddels weer is verdwenen en plaats heeft gemaakt voor een winkel en appartementen. Achter de oude pastorie stond de kolenloods die doorliep tot aan de sloot langs de Parallelweg. In 1957 werd het huis gesloopt en kwam er een tweede loods voor in de plaats. De muren van de oude pastorie waren eensteens zonder spouw. Aan de binnenzijde was lattenwerk aangebracht waarover jute was gespannen, het 'betengel.' Daarop was een papieren onderlaag geplakt, meestal bestaande uit oude kranten, waarover het behang weer kwam. Het behang bleek een tijdcapsule. Toen het werd losgetrokken kwamen vrijwel gave krantenpagina's uit de 19^e eeuw

tevoorschijn. We lazen over boelhuizen en veemarkten in de omgeving, zagen rouwadvertenties van bekende families. Toen we eenmaal begrepen wat zich achter het behang bevond, scheurden we de lappen heel voorzichtig los om maar zoveel mogelijk te kunnen lezen over vroeger.

De pastorie aan de Kerksingel in 1903

Ik leerde mensen kennen, gewone mensen zoals Dirk de Jong en zijn vrouw die een Spar kruidenierswinkel dreven op de hoek van de Kerksingel en het Schepenstraatje. Op zaterdagmiddag mochten we daar voor een dubbeltje snoep kopen. Kees Deelen, de melkboer en de familie Soet, die een manufacturenwinkel had op de hoek van de Raadhuisstraat en de Kerksingel. Maar er waren ook mensen die wij als kind bijzonder vonden, of waar we bang van waren. In de zuidwesthoek van de Kerksingel stond het 'gebouwtje voor bijzondere doeleinden' zoals het officieel werd genoemd. Een houten gebouw dat uit drie gedeelten bestond waarin o.a. de volksbibliotheek, zoals dat toen heette, was gevestigd en Sander Burger en zijn vrouw de scepter

zwaaiden. Achter dat gebouwtje woonde 'knuppeltje' de bijnaam van de oude Teus Vermaat. Hij liep dagelijks met zijn handkar door het dorp en haalde oud papier op. Doodsbang waren wij van hem. Je wist nooit hoe hij zou reageren wanneer je hem tegen het lijf liep. Soms passeerde hij je zwijgend, maar het kwam ook voor dat hij zonder aanwijsbare reden met zijn stok zwaaiend op je af kwam en je benen moest maken. Kreeg hij een voetbal te pakken dan wist je dat het ding ten dode was opgeschreven. Je kreeg hem terug, lek. Even verderop, in de richting van Cor de Krakeling, zoals het krakelingenfabriekje van Cor van den Berg werd genoemd, stond het huisje van Urke Purke, of Dove Gart, zoals hij ook wel werd genoemd. Gart van Buren en zijn vrouw waren beide doofstom. Zijn vrouw zag ik zelden, maar Gart kwam graag in de kolenloods met mijn vader een praatje maken. Dan zagen wij, weggekropen achter een stapel zakken met antraciet, omdat we stikten van het lachen, hoe hij druk gebarend en keelklanken uitstotend met mijn vader een gesprek voerde. Het begon meestal met het wijzen naar de lucht en- afhankelijk van de weersituatie- een bedenkelijke of vrolijke gezichtsuitdrukking. Daarna volgde dan een uitgebreide pantomime met veel knikken en armzwaaien. Ze leken elkaar uitstekend te begrijpen.

Aan de Parallelweg, in het linker huis van een blokje van drie woningen woonde Cor van de Velde, de vader van 'witte' Daan.' Hij hield tropische vogels en prepareerde dode beesten. Hij was ook schilder en dat in tweeërlei opzicht. Bij een van de vele timmerfabrieken zette hij kozijnen in de menie, maar hij schilderde ook op doek. In menige Bergambachtse woning hing zijn werk aan de muur. Het varieerde van landschappen en dorpsgezichten tot portretten. Waarschijnlijk waren er geen

andere schilders in het dorp en daardoor was in het land der blinden eenoog koning, want er mankeerde zo hier en daar nog wel eens wat aan zijn voortbrengselen. In ons huis hing een schilderij van zijn hand in de woonkamer waarop de Koninklijke familie stond afgebeeld. Het was van voor de oorlog, Wilhelmina was koningin. Ze was zittend in het midden afgebeeld. Naast haar zat Juliana met baby Beatrix op haar schoot, Bernard stond achter hen. Op het eerste gezicht viel het niet op, maar er was iets merkwaardigs aan het schilderij en wanneer je nog eens goed keek zag je het: Misschien was hij anti-koningshuis en was dit een vorm van stil verzet geweest, want hij had Beatrix afgebeeld met twee rechtervoetjes.

Aantekeningen van het gewone dagelijkse leven (deel 9)

(tekst uit 1975 integraal overgenomen uit de memoires van A. den Ouden)

De hoefstal

Bij veel smederijen stond een hoefstal. Die was van zware balken in elkaar gezet. Het paard dat beslagen moest worden werd er in geleid; een touw om één been en vastzetten. Het oude ijzer er af en de hoef bijhakken. Het ijzer werd gloeiend gemaakt in de smidse. Het vuur aangewakkerd met de blaasbalg. Was het ijzer gloeiend dan op de hoef geplaatst en werd het in de hoef gebrand. Een stank van jewelste. Het ijzer moest afkoelen en dan werd het onder de hoef vastgezet met nagels. Dan de punten krom slaan en bijvijlen en tot slot smeerolie er op. Meestal werden alle vier de benen in één keer gedaan. Waar zie je de hoefstal nog? Wil je er een zien dan moet je in het

Openluchtmuseum in Arnhem zijn. Hier in Bergambacht waren er twee. Eén bij Van Lit en één bij Burger aan de Kerksingel. Deze is opgevolgd door Van Eijk, die het verplaatst heeft naar de Hoofdstraat, ter hoogte van smid Van Lit, zodat de smederij Van Eijk uiteindelijk twee smidsen verving.

Bodedienst

Die werd door enkele personen bedreven met de schouw. Eén voer naar Schoonhoven om daar verschillende boodschappen te doen. Ook nog een naar Gouda. Op het scheid van Bergambacht en Stolwijk aan de Ree stond een windas om de schouw naar een andere polder over te halen. Ook aan het eind van Bovenkerk in Stolwijk stond een windas. Een ketting met haak en dan maar winden over de rollen.

Geneesmiddelen en strijkers

Er waren nogal wat middelen waarvan men nu niet meer hoort. Of er veel baat bij was, dat is ook weer een vraag. Om er maar enkele te noemen: Rebanuspillen, Krusensalt, Sanatogen. Je hoort er niet meer van. Maar van één hoor je nog wel eens: Kruikjeswater. Een welbekende was Jongebreur en later Van Walsum. Waar het voor diende? Had men steenpuisten, zweren of eczeem? Dan moest je kruikjeswater gebruiken. Ook anderen hadden het geheim ervan. En Van Lit uit Schoonhoven. Er zat een soort kalk in want het glaasje om het in te nemen werd wit. Het werd verkocht in drogisterijen en bij andere winkeliers. Duur was het niet en de dokter hield men voor het laatst. Dan was er nog een heel bekende: 'De Reeuwijkse boer.' Deze werkte met kruiden. Van één persoon weet ik het van heel nabij. Deze had wat aan zijn ogen. Bij doktoren en specialisten was geen raad,

dus hij naar de Reeuwijkse boer. De Man kreeg een zak met kruiden mee, gebruiksaanwijzing er bij. En over veertien dagen terugkomen. De tijd was om en hij verging van de pijn Toen de vraag: “Hoe gaat het?” De man vertelde zijn relaas. “Wel man de kruiden werken, gefeliciteerd.” En jawel hoor, na enkele weken was deze persoon weer zover dat hij zijn handwerk weer kon beginnen. Nog zo’n raadgeving: “Ga met je water naar Bijsterveld.” Wratten werden verkocht voor een cent. Maartse sneeuw; niets was er beter voor je ogen dan dat. Maar alleen sneeuw die in maart viel. In een emmer of teil scheppen, laten ontdooien en in flessen doen. Kurk er op en maar afwachten. Zal het helpen?

De kararm

Dit euvel kwam veel voor in de winter en in het voorjaar omdat er veel met een kruiwagen werd gewerkt. De dokter deed er een verband om en een polsriem. Ons middel was zo: Bij het slachten van een varken hield men een stuk reuzelvet apart. Oprollen in vetvrij papier zonder zout. Het werd dan oude reuzel. Had men een kararm dan insmeren met oude reuzel, wat verband en een polsriem. Binnen enkele dagen had men er geen last meer van. Zelf bij ondervinding gedaan.

De strijkers

Had men het in de rug of een beest over koot, dan werd de strijker er bij gehaald. Een heel bekende was Jantje van Buren uit Groot-Ammers. Mijn grootvader had een koe die stijf was. Dus een bericht naar Jantje van Buren. Als hij maar niet vloekt, zei mijn grootvader. Hij kwam en bekeek de koe. Nu zullen we hem strijken, zei hij. De hoed werd afgedaan en er werd een soort gebed gepreveld. Hij ging met zijn hand over die plaats.. De

hoed weer op en nu zal ik je een goede raad geven. Zet dit beest op de lange mis. Deze stal is te kort voor haar. Afrekenen, een sigaar en ik ga weer naar huis. Onderwijl weer een paar flinke knopen. Hij kan het niet laten, zei mijn grootvader, maar ja als mijn koe maar beter wordt.

Brandbrief

Ook weer zoiets. Had men zich gebrand aan de kachel of aan heet water dan ging je een brandbrief halen Naar de dokter gaan was er niet bij. Zo'n brandbrief moest je overschrijven, in de kachel gooien en verbranden. De pijn moest dan overgaan. Veel zal het wel niet zo geweest zijn. Ik heb wel eens zo'n brandbrief gezien en wel van dokter Muller. Er was geen touw aan vast te knopen. Als het maar helpt. Dus veel bijgeloof.

Tovenaars

Mij is een persoon in Nieuw-Lekkerland bekend die er voor aangewezen werd. De burens waren zeer bang voor hem. De gekste dingen hoorde men vertellen. Of er bijgeloof bij kwam weet ik niet. Eén ding weet ik wel: Hij had eigenaardige ogen. Op zijn ziekbed had hij een eigenaardige uitdrukking op zijn gezicht. Veel mensen waren bang voor hem. Vooral als men hem tegensprak. Dan kon men veel verwachten, maar niet veel goeds.

De stoelenmatter

Ook deze kwam langs de deur. Een bos biezen bij zich. Stukjes hout en latten om te repareren. Men had verschillende gaatjesmatten en de biezenmat.

Een laatste bewoonster over het Slot 's Heeraartsberg

(door Roel Botter)

Op 24 maart 1981 stond in de Goudse Courant een klein bericht dat het einde van een tijdperk aankondigde. Een tijdperk van ruim een eeuw, waarin op het Slot 's Heeraartsberg en later op de boerderij die op diezelfde plaats stond, de familie Den Hoed het boerenbedrijf uitoefende. De geschiedenis van het Slot is uitgebreid beschreven. Maar hoe het gebouw er van binnen uitzag is veel minder bekend. Daar gaan we wat meer duidelijkheid in proberen te verschaffen aan de hand van een interview dat in 1979 is gehouden met de jongste dochter van pachtboer Cornelis Willem den Hoed. Maar eerst toch nog een klein stukje geschiedenis: Bij het kinderloos overlijden van eigenaar Willem Jacob van Renesse, heer van Lockhorst, vererfde het landgoed naar zijn neef Gijsbert van Hardenbroek (1718-1788). Van 1791 tot 1851 was zijn kleinzoon Gijsbert Carel Duco van

Hardenbroek eigenaar van 's Heeraartsberg. Deze Hardenbroektelg bleef zijn hele leven op kasteel Hardenbroek in Utrecht wonen en daardoor stond het Slot lange tijd leeg. Van 1815 tot 1832 werd het verhuurd aan een belastingontvanger. Na 1832 stond het wederom leeg, waarna er van 1835 tot 1837 ingrijpend werd verbouwd. Vanaf 1837 werd het Slot in tweeën bewoond. Het gezin van een notabele woonde aan de zuidzijde en dat van een boer aan de noordzijde. In 1880 kwam de familie Den Hoed in beeld als pachter van de boerderij. Uiteindelijk was het Slot zodanig bouwvallig en de interesse van de nieuwe eigenaar, ook weer een Gijsbert Carel Duco van Hardenbroek, in het gebouw dermate gering dat hij besloot het te slopen en er een boerderij voor in de plaats te bouwen. Cornelis Willem den Hoed, de eerste pachter uit de familie van die naam, zal dus de sloop en bouw van de nieuwe boerderij hebben meegemaakt. De vraag is hoe hij in die tijd het boerenbedrijf heeft uitgeoefend. Cornelis Willem was getrouwd met Elisabeth van der Meer. Samen kregen zij 15 kinderen, waarvan er 6 zeer jong zijn gestorven- zij werden enkele maanden tot anderhalf jaar oud- en nog eens 3 stierven in hun twintiger jaren. Dit was in die tijd eerder regel dan uitzondering. Polio en tbc maakten grote aantallen slachtoffers. De oudste, Klaasje was mijn oma, zij werd geboren in 1873 en overleed in 1963. De jongste was Adriana Maria, zij werd geboren in 1891 en overleed in de jaren '80 van de vorige eeuw. Het is deze Adriana Maria die in 1979 werd geïnterviewd door onderzoeker Leonard Kasteleyn uit Leiden. Zijn relaas volgt hierna (in 2 of 3 afleveringen)

Adriana onderscheidde aan het Slot 2 delen. 'Het Slot zelf' waarin van 1889 tot 1895 het gezin van de baron Van Suchtelen van de Haare woonde. Daarnaast het overige gedeelte dat haar vader van de 'oude baron' Karel Jan Gijsbert van Hardenbroek huurde. Met

'het Slot' bedoelde zij de zuidelijke helft van het gebouw, van de voorkant gezien de grote trapgevel en het torentje en aan de achterzijde de keuken en de verdieping daarboven. De Van Suchtelen van Haare's gingen hun woning binnen door de deur in het midden van de oostgevel, in het torentje, welke deur dus de eigenlijke hoofdingang van het gebouw was. Hierdoor kwam men dan binnen in een grote hal met een marmeren vloer. De muren waren gewoon wit. Ze waren vol behangen met portretten van vroegere bewoners. Die portretten toonden heren met pruiken en vrouwen met lange slepen. Die schilderijen inspireerden Adriana in haar jeugd eens tot een avontuur dat niet al te best afliep. Ze vertelt: "Het Slot was voor de kinderen van de boer streng verboden terrein. Behalve als we met onze moeder meegingen helpen de boel schoon te houden. Maar ik hoefde dat als jongste dochter niet te doen. Ik had zelfs niet leren melken. Er stond een stevige straf op als je tóch alleen Het Slot inging. Maar op mijn verjaardag- ik weet niet meer hoe oud ik toen werd- was de verleiding te groot. Met een paar vriendinnetjes slopen we de keuken binnen via de openstaande deur en glipten naar boven. Daar vonden we in een kast op de kleine slaapkamer een aantal keurig opgevouwen smetteloos gewassen gordijnen. Dàt waren mooie slepen! Nu konden we voor freule spelen. Met witte kanten mutsen van moeder er bij was het festijn compleet en gingen we zo uitgedost naar buiten de Dijkklaan op. Tegen etenstijd waren we nog steeds niet thuis. Moeder had pannenkoekjes gebakken en ging op zoek. Ze zag ons in de verte lopen en toen was het feest snel voorbij. Mijn vriendinnetje werd weggestuurd en ik moest zonder eten naar bed."

Terug naar de hal. Adriana herinnerde zich dat hier een grote plattegrond hing van Het Slot en de omgeving. "Over de hele

lengte van de muur.” Onder die plattegrond stond tegen de muur een antieke bank. Achter in de hal was rechts een deur die altijd dicht moest blijven, want die leidde naar het boerderijgedeelte. (Je kwam door die deur in een slaapkamer.) Er tegenover, achterin links, bevond zich een deur naar de “grote zaal.” De vloer ervan was belegd met fijne stromatten. De muren waren bekleed met gobelin met grote uitgewerkte motieven. Onderaan liep een lambrisering van donker eikenhout. Links tussen de twee ramen in de voorgevel op het oosten, bevond zich een kachel met een prachtig uitgewerkte schouw die van de vloer opging en ter weerszijden kastjes had voor het opbergen van vuurstenen en ander haardgeroi. Op de achterwand van de schouw waren tegels aangebracht. Er boven hing een schilderstuk waarop een van de voorouders van de baron was afgebeeld.

(wordt vervolgd)

Het Slot in 1902

